

Erken Cumhuriyet Döneminde Dil ve Tarih Çalışmalarının Kaynakları ve Macar Türkologların Katkıları

Sources of Language and Historical Studies in the Early Republican Period and the Contributions of Hungarian Turkologists

Seyithan ALTAŞ

Öğr. Gör. Dr. | Lecturer. Dr.

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Recep Tayyip Erdoğan University, Faculty of Education,
Rize, Türkiye

seyithan.altas@erdogan.edu.tr | 0009-0000-4162-7852

Makale Bilgileri | Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi | Received: 01.11.2024

Yayın Tarihi | Published: 31.12.2024

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Katkı Oranı | Contribution Rate: S.A. % 100

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. Bu çalışma Prof. Dr. Melek Çolak'ın danışmanlığında 09.10.2024 tarihinde tamamladığımız "Türkiye'de Hungaroloji 1935-1989" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansman: Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

Article Type: Research Article

Kabul Tarihi | Accepted: 11.12.2024

Yayın Sezonu | Season: Aralık / December

Plagiarism: The paper has been reviewed by at least two referees and scanned via software.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Lisans | Copyright: CC BY-NC 4.0

Ethical Statement: Ethical principles were followed during the preparation of this study. This study is based on the doctoral thesis entitled 'Hungarology in Turkey 1935-1989', which we completed on 09.10.2024 under the supervision of Prof. Dr. Melek Çolak.

Declaration of Interests: The author(s) have no conflicts of interest to declare.

Funding: No funds, grants, or other support was received.

Atf | Citation: Altaş, S. (2024). Erken cumhuriyet döneminde dil ve tarih çalışmalarının kaynakları ve Macar türkologların katkıları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 25(55), 228-250
<https://doi.org/10.70854/sobbiad.1577895>

Abstract

While conducting his research on Turkish history and language in the early republican period, Atatürk evaluated many studies in this field that had been conducted in Europe up until that time. In this regard, these should be taken into account when evaluating the historical foundations of both the Turkish History Thesis and the Turkish Language Theory. During the conduct of these researches, Hungarian Turkology was primarily used. XIX. Turkish-Hungarian relations, which have been developing in all respects since the second half of the century, have made significant progress in the years after the proclamation of the Republic. Atatürk's sympathy for the Hungarians, his awareness of the Turkology studies carried out in Hungary and the studies of Hungarian historians and linguists were important factors in his research on the Turkish language and history. In the studies of Language and History, the contributions of Gyula Németh, László Rásonyi, Zoltán Gombocz, Ferenc Zajti and other Hungarian scientists, especially the opinions they put forward in the congresses, were interpreted as supporting Atatürk's views on language and history. In this study, the scientific basis of the research conducted in the field of history and language in the early years of the Republic and the contributions of the studies of Hungarian Turkologists to this were discussed and evaluated.

Keywords: Education, Turkish Language, Turkish History, Németh, László Rásonyi, Móricz

Öz

Atatürk, erken cumhuriyet döneminde Türk tarihi ve dili ile ilgili araştırmalarını yaparken o zamana kadar Avrupa'da yapılan bu alandaki pek çok çalışmayı birlikte değerlendirmiştir. Bu bakımdan hem Türk Tarih Tezinin hem de Türk Dil teorisinin tarihsel dayanakları değerlendirilirken bunlar dikkate alınmalıdır. Bu araştırmaların yapılması esnasında da öncelikle Macar Türkolojisinden yararlanılmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren her bakımdan gelişme gösteren Türk-Macar ilişkileri Cumhuriyet'in ilanından sonraki yıllarda oldukça ilerleme kaydetmiştir. Atatürk'ün Türk dili ve tarihi ile ilgili araştırmalarında Macarlara olan sempatisi, Macaristan'da yapılan Türkoloji çalışmalarından haberdar olması ve Macar tarihçilerin ve dilcilerin çalışmaları bunda önemli bir etken olmuştur. Dil ve Tarih çalışmalarında Gyula Németh'in, László Rásonyi'nin Zoltán Gombocz'un, Ferenc Zajti'nin ve diğer Macar bilim insanlarının katkıları özellikle kurultaylarda ortaya koydukları görüşler Atatürk'ün dil ve tarih görüşlerini destekler mahiyette yorumlanmıştır. Bu çalışmada, Cumhuriyetin ilk yıllarında tarih ve dil alanında yapılan araştırmaların bilimsel dayanakları ve Macar Türkologların çalışmalarının buna katkıları ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Türk Dili, Türk Tarihi, Németh, László Rásonyi, Móricz

Giriş

Tarih incelemesini nedenlerin incelenmesi olarak gören Carr, haklı bir tespitte bulunmuştur (Carr, 2013: 145). Bu tespitte göre tarih, sebepler olmadan manasını kaybeder ve sebepteki eksiklik, insan karakterinin toptan yok olmasına kadar varır. (Carr, 2013: 152). Atatürk'ün Türk tarih tezi üzerine kavram araştırması yapan bir araştırmacı da ilk olarak bu nedenler üzerine odaklanmalıdır. Daha 19. yüzyıldan Avrupa'da oldukça yaygın hale gelmiş olan Ari tezlerine göre Ariler, uygarlığa öncülük eden topluluklar olarak başka bütün ırklardan üstün özelliklere sahip olmuşlardır. Türkler, tarihleri boyunca Arilere komşu olmakla birlikte soy ve dil olarak Arilere hiçbir benzeşim göstermemişlerdir (Sivrioğlu, 2015: 1-27).

Atatürk'ün tarih çalışmalarının bir sonucu olarak ortaya koyduğu Türk Tarih Tezi, resmî ideolojinin ihtiyaçlarına göre geçmişin yeniden şekillendirilmesi olarak yorumlanmıştır. Bu perspektiften bakıldığında, tarih çalışmaları doğrudan devlet desteğiyle ve Atatürk'ün bu tezin doğuşundaki rolü ile birlikte ele alınmakta, ayrıca devletin belirli görevlilerinin tezin tanıtılması ve geliştirilmesindeki katkıları incelenmektedir. (Özkul, 2019: 38-50). Ersanlı, bu süreci “siyasal iktidarın bir bilim

dalı ile kurduğu ittifakın hikâyesi” olarak tanımlamakta ve 1868’de İngiltere’de kurulan Royal Historical Society’yi, kuruluş amaçları açısından Türk Tarih Heyeti’ne benzetmektedir. Ayrıca Finlandiya ve İsveç örneklerini öne sürerek, bu ülkelerde de tarihin krallar veya devlet adına resmî tarihçiler tarafından yazıldığını vurgulamaktadır (Ersanlı, 2015: 236-237). Zafer Toprak ise Türkiye’de modern tarihçiliğin Türk tarih teziyle başladığını ve bu tezin geniş kapsamı ile tarih yazımında devrim niteliğinde bir dönüşüm yarattığını, tarihin dar diplomatik ve siyasi kalıplarından çıkarılıp disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmasına katkı sağladığını belirtmektedir (Toprak, 2015: 371). Türk Tarih Tezi’nin bilimsel olup olmadığına dair tartışmalar, özellikle Türk entelektüel çevrelerinde yaygındır. Ancak Batı’da 18. yüzyıldan itibaren yapılan araştırmaların bu tezin oluşumunda etkili olduğu göz ardı edilmemelidir. Asıl mesele, Atatürk’ün Batılı tarih anlayışının yanlışlarına ve çarpıtmalarına karşı bu tezin bilimsel temellerle ele alınmasını ve araştırılmasını istemesidir.

Cumhuriyet dönemi dil politikaları, modernleşmenin bir gereği olarak zihniyet değişimini ve ulusal birliğin sağlanmasını hedeflemiştir. Cumhuriyet, yeni bir devlet ve yeni bir ulus inşa ederken aynı zamanda yeni bir dil yaratma çabasına da girmiştir. Hızla çağdaşlaşan Cumhuriyet, Osmanlı İmparatorluğu’ndan miras kalan dilin kalıntılarını sürdürmek istememiş ve Türkçenin köklerini Orta Asya’da bulmuştur. Bu doğrultudaki çalışmalar, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti gibi kurumlar tarafından yürütülmüştür. Türklerin uygarlıklarını Asya, Avrupa ve hatta Amerika’ya kadar yaymış oldukları düşüncesiyle, Türk dilinin de bu geniş kültürel miras içinde önemli bir yere sahip olduğuna inanılmıştır. Buna göre, Türk dili, taş ve maden devrinde kültürel kavramları göç yoluyla dünyadaki diğer dillere yayan, köklü ve büyük bir kültür dilidir. Bu bakış açısını şekillendiren Güneş-Dil Teorisi, tarihin Türkleşme ve sekülerleşme hedeflerine işaret etmiş ve bu teori aracılığıyla Türkçe’nin İslamî etkilerden arındırılması amaçlanmıştır (Demir, 2010: 392).

Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi yeni cumhuriyetin çağdaşlaşma ve sekülerleşme amacıyla ortaya attığı kültür devrimleriydi. Cumhuriyetin temel felsefelerinden biri “Çağdaşlaşma”dır. Batıdaki, Aydınlanma felsefesi tarafından şekillenen değerleri kendisine ülkü edinen Cumhuriyet, bu anlamda bir modernleşme projesi olarak Türk Tarih Tezinin belirlediği tabloda Aydınlanmacı düşünce ve pozitivizm etkisiyle Osmanlı Devleti’nin çöküşü bir “karanlık dönemin” son bulması olarak telakki edilmiştir. Osmanlı medeniyetinin ümmet dönemine ait olduğu ve Batı değerleriyle uyumadığı için aşıldığı kabul edilmektedir. (Köken, 2002: 86) Çağdaşlaşmak ve milliyetçilik düşüncesi temelinde milli devlet formülünün ve millet şuurunun kazandırılmasının yolu tarihte bulunmuştur. Türk milletinin özgüven kazanmasında, ulusal birlik ve beraberlik duygusunun geliştirilmesinde ve Batı karşısında eziklik duygusundan kurtulmanın bir aracı olarak görülen Tarih Tezi’nin dışarıya karşı da bir savunma tarihi ortaya koyduğu söylenebilir. (Karal, 1977: 258) Böylece bir yandan iç cephenin güçlendirilmesi amaçlanırken diğer yandan da dış cephenin zayıflatılması amaçlanmıştır (İnan, 1939: 243-246; Orhonlu, 1967: 26-30; Karal, 1988: 157-164; Türkdoğan, 1979: 47-78).

Bu tezlerin araştırılması ve tanıtılmasında yerli ve yabancı bilim insanlarının görüşlerine müracaat edilmiştir. 18. yüzyılın sonlarından başlayarak bu alanda yapılan araştırmalar bunu açık bir biçimde ortaya koymuştur. Atatürk'ün bu araştırmalar ve yazılan eserlerden bazılarını dikkatle takip ettiği görülürken bu alanda Atatürk'ün kendisine en yakın hissettiği Macar Türkologlar olmuştur. Atatürk'ün I. Dünya Savaşı yıllarında cephede müttefik olarak tanıdığı Macarlara olan ilgisi daha sonra yapacağı dil ve tarih çalışmalarında Macar bilim insanlarından ve Macar Türkoloji'sinden yararlanmasına yol açmıştır. Latin Alfabesine geçişte Türk dilinin çağdaş bir seviyeye getirilmesinde Güneş-Dil Teorisi ve Türk Tarih Tezinin ortaya atılması Macar bilim insanları arasında büyük yankı yaratmıştır. İlk olarak Macaristan'da ortaya çıkan Türkoloji çalışmaları, 19. yüzyılın son çeyreğinde yoğunlaşan Macar anayurdunu bulmaya yönelik araştırmalar, ortak menşei ve dil ortaklığı üzerinde yapılan incelemeler Turancılık fikrinin oryaya çıkmasına neden olmuştur. 1910'da kurulan Macar Turan Derneği, I. Dünya Savaşı yıllarında ve sonrasında pek çok Türk gencinin Macaristan'a öğrenci olarak gönderilmesini sağlamış, Türkiye'ye bu anlamda pek çok gezi ve araştırma heyetleri göndermişlerdir. Németh'e göre Türk-Macar dostluğunun oluşmasında eski akrabalığın ve Türklerin "kardeş" sözüyle ifade ettikleri Turanizm duygusunun büyük payı vardır. (Németh,1990: 176-178, Şimşir, 2001: 17) Diğer taraftan Macar Türkolojisinin ortaya koyduğu bilimsel veriler de Türk aydınları arasında güçlü bir Türkçülük ve milliyetçilik duygusunun yaratılmasına neden olmuştur (Çolak, 2009: 2). Bu duygu daha sonraki tarih ve dil çalışmalarının da ana ateşleyici unsurunu oluşturmuştur.

Yüzyıllarca "dini" nedenlerle başlayan ve her iki tarafa "büyük zarar veren savaşların" yerini dostluğun alması gerektiğini Macar tarihçisi Ferenc Zajti'ye belirten Atatürk, Macaristan'la siyasi, kültürel ve diğer alanlarda ilişkilerini geliştirilmesine özen göstermiş, Macar uzmanlardan her alanda yararlanmıştır (Çambel,1987: 42-43). Macarlar da Atatürk'ün kurduğu Yeni Türkiye'ye ve devrimlere hayranlıklarını açık bir biçimde ortaya koymuşlardır (Demirkan, 2000: 53-55).

1. Türk Dil ve Tarih Tezlerinin Kaynakları Hakkında Bazı Görüşler

Türk Tarih Tezi ile ilgili yapılan çalışmaların aslında daha 19. yüzyıldan itibaren üzerinde durulan Hint-Ari uygarlık tezine ve buna karşı olan antitezlere dayandığını söylemek mümkündür. Şöyle ki; Türk Tarih Tezi'ne kaynaklık edecek görüşler bu yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren ortaya atılmaya başlanmıştır. Özakıncı, bu konuda kaynaklara dayalı olarak ve tarihsel kaynakları değerlendirerek önemli kanıtlar ortaya atmaktadır (Özakıncı, tarihinbilinmeyeniyuzu@kanalb.com.tr). 1779 yılında Fransız bilim insanı M. Bailly, Volteir'e yazdığı mektuplarda (Platon'un Atlantis'i ve Asya'nın eski tarihi üzerine Mektuplar) Atlantis uygarlığının kuzey kutbunda üstün bir uygarlık olarak yaşadığını, ancak buzul çağı ile birlikte güneye göç ettiklerini binlerce yıl süren bu göçten sonra Asya'nın ortalarına geldiklerinden, buradan Hindistan'a ve Avrupa'ya kadar yayıldıklarından bahsetmektedir. "Tatari Bölgesi" diye adlandırdığı bu coğrafyaya pek çok atıfta bulunmaktadır (Bailly, Paris 1779: akt. Özakıncı) 1832'de Arthur Lumley

Davidson adlı oryantalist Sultan Mahmud'a ithaf ettiği "Türk Dilinin Grameri" adlı eserinin girişinde Bailly'e de atıfta bulunarak İ.Ö. 1700'lerde Orta Asya'da Türk kökenli ailelere yer vermekte ve burada yaşayanların 12 Hayvanlı Türk takviminden, madencilikten, anıtların varlığından ve alfabetik gelişmelerden bahsetmekte ve insanlığa medeniyet ve sanat itibarıyla katkılarından söz etmektedir. (Lumley, 1832: 4-5, akt. Özakıncı)

Diğer taraftan Mezopotamya'da Sümer, Babil, Akad ve Sami gibi uygarlıklara ait çivi yazısının çözülmesi ve hangi ırka ait olduğu 1845-50'li yıllarda tartışılmaya başlanmıştır. Bunun üzerine İngiliz Kraliyet Asya Cemiyeti bunları çözmek için birbiriyle ilgisi olmayan dört ayrı bilim insanına bu yazıları okutmuş ve yapılan çözümlerinin birbirinin aynı olduğu görülmüştür. Henry Rawlinson, Fox Talbot, Dr. Hincks ve Dr. Jules Oppert adlı bu bilim insanları bu yazılarda kullanılan dilin eklemeli bir dil olduğunu, Ari, Sami veya Hint dilleri gibi bükümlü bir dil olmadığını, Turan halklarının dili olduğu ve Asya'dan geldiğini iddia etmişlerdir. (Henry Rawlinson, Fox Talbot, Hincks, Oppert, 1857: 5, 18, 19, 49.) Bunların dışında Dr. Jules Oppert'in ayrıca yazdığı "Mezopotamya'da Bilimsel Keşif" adlı eserde Asur, Babil çivi yazısının Turan halklarına ait olduğunu diğer yazıtlarda yüzlerce kelime ile karşılaştırdığı görülmektedir. (Oppert, 1854: 83-84) 1858 yılında Ari ırkının üstünlüğüne inanan Arthur de Gobineau buna şiddetle itiraz etmiş, Oppert buna 35 sayfalık bir metinle cevabi iddialarını ortaya koymuştur. (Oppert, 1859:) 1859'da aynı konuda Fransız Filolog Ernest Renan da itiraz etmiş ve Oppert buna da aynı kanıtlarla cevap vermiştir (Oppert, 1859: akt. Özakıncı).

1869'da rejime muhalif olan ve yurt dışında bulunan Ali Suavi, çıkardığı "Ulum" adlı dergide başlığı "Türk" olan bir makale yazmış, makalesinde hem Bailly hem de Lumley'e atıfta bulunarak bilimlerin ve sanatın Türkler tarafından geliştirildiğini iddia etmiştir. Makalesinde "Türklerin aslı Maveraünnehir'de Çin şimaline doğru sakin olan "evlad-ı Yakut'dandır" demektedir (Doğan, 1991: 306-307). 1872'de İngiliz Arkeolog James Ferguson, "Taş Anıtlar Onların Yaşı ve Kullanımları" adlı kitabında (Ferguson, 1872: 30-31) dünyanın çeşitli kıtalarında ve birçok yerinde 234 adet taş anıt ve mezarı çeşitli bilim insanlarıyla birlikte incelediğini ve Turan kültürünün bin yıllar evvel dünyada ve Avrupa topraklarında hâkim olduğunu ve ilk mimari yapıtları dolmenleri, kurganları ve tümülüsleri inşa edenlerin Hint -Ariler olmayıp Türkçe konuşan Turanlılar olduğunu iddia etmiştir. (Ferguson, 1872: 30-31) Turanlıların egemen oldukları yerlerde Arilerin asla yerleşmedikleri ve sonradan geldiklerini iddia etmiştir (Ferguson, 1872: 507-508, akt. Özakıncı).

1873 yılında oryantalist bir dergide (Revue Orientale et Americaine, 1876:) yazdığı bir yazıda etnik dilbilimci Leon Cahun, Fransa'da Ari dillerden önce kullanılan dillerin kaynağının Turani diller olduğunu yazmış, (Cahun, 1876: 134-135) Ernest Renan buna karşı çıkarak bunun "siyasi" sonuçlarının çok zararlı olacağından bahsetmiştir. Hazırladığı raporunda (Renan, 1873: 11) "toprak altından çıkan kadim, değerli eski ve yüksek Babil medeniyetini Türkler, Fin-Ogurlar ve Macarlar gibi şimdikiye kadar yıkıcılıktan başka bir şey ortaya koymamış ırklar nasıl yaratırlar. Uygarlık Ariler tarafından yaratılmış, Samiler de onlara katkı vermişlerdir." Diyerek itiraz etmiştir. (Renan, 1873: 41-42) Bilimsel olarak ortaya koyulan bu tezlerin ders

müfredatlarına girmesi ve Ana Britannica'da yazılması üzerine Renan bu iddialarından vazgeçmiş ancak ortaya koyulan uygarlıkların hangi ırklara mensubiyetini sorgulamamakla birlikte Turanlı olduklarından bahsedilmemesini önermiştir. (Renan, 1888: 67-68) Aynı tür iddialar Anadolu'da Hititler için de iddia edilmiştir. John Campell 1890'da yazdığı "Hititler. Yazıları ve Tarihleri" adlı eserinde (Campell, 1890: 161) Hitit dilinin Akad ya da Turan dili olduğunu ve Aryan fatihlerin hiyeroglifi kendilerinden önce Turanlılardan öğrendiklerini söylemiştir. (Campell, 1890: 366) 1907'de Dangin, yazdığı kitabında (Dangin, 1907: 10) Hommel ve Oppert'e atıfla Sümer dilinin de eklemeli bir dil olduğunu belirtmiştir (Dangin, 1907: 10). Ziya Gökalp'ın 1913-1914'te yazdığı "Ergenekon" adlı şiirinde Med'lerden Sümer-Akadlardan ve Hititlerden "üç oymak" olarak bahsetmekte ve Avrupa'da yapılan bu çalışmalardan haberinin olduğu ve etkilendiği açık bir şekilde görülmektedir. 1915 yılında Alman doğu bilimci P. Hommel el yazması "Sümer Türkçesi" adlı 30 sayfalık eserinde (Hommel, 1915:10) Sümerlerin Türk kökenli olduğunu ve Sümer yazısının karşılaştırmalar yaparak Türkçe olduğunu belirtmektedir (Hommel, 1915: 10, akt. Özakıncı).

1918-1919'da yazılan Amasya Tarihi'nde Pontus bölgesinin ilk yerleşimcilerinin Türkler olduğunu ve sahil kesimlerine Yunan yerleşimcilerin sonradan geldiklerini, Amasya başta olmak üzere Karadeniz bölgesinin diğer yerleşim yerlerinde de durumun aynı olduğunu ifade edilmiştir (Hüsamettin Efendi, 1918-1919: 8). 1922'de matbuat ve İstihbarat Matbaası'nda basılan "Pontus Meselesi" adlı kitapta giriş bölümünde Ahmet Ağaoglu'nun yazdığı "Anadolu Türktür" başlıklı yazı bu görüşlere atıfta bulunmaktadır. Bu kitap daha sonra 1923'te Fransızcaya çevrilmiş ve Lozan'da Türk iddialarının temel savunma kaynaklarından biri olmuştur (Kurt, 1995: 3). Aynı iddia ve tezler 1930 yılında 100 adet basılan ve dağıtılan "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı kitapta da yer almıştır. (Türk Tarihinin Ana Hatları, 1930: 1) Bu kitabın kaynakçasında 120'den fazla yabancı kaynak kullanılmıştır (Türk Tarihinin Ana Hatları, 1930: 607 vd.). Tüm bu bilimsel çalışmaların "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı eserin ön sözünde de anlatıldığı gibi üç temel amacı olduğu vurgulanmıştır.

1. Tarihi din kitaplarında anlatılan yaratılış efsanesinden arındırmak ve insanlığın kökenlerini evrim kuramı çerçevesinde bilimsel bir temelde sunmak.
2. Türk gençliğine kendi ulusunun övünülecek büyük bir geçmişi olduğunu hatırlatmak.
3. Türkiye'de tarih bilimini Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi bir tarih yazıcılığından kurtarmak modern araştırmalara dayanan bir araştırma dönemi başlatmaktır (Türk Tarihinin Ana Hatları, 1930: 1).

Türk tarihinin kaynakları üzerinde Batıda yapılan çalışmaların yanında bu çalışmaları esas alarak araştırmalar yapan Türk kaynakları da vardır. Kurumsal anlamda bu kaynakların başında Türk Tarih Encümeni, Türkiyat Enstitüsü, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve Halkevleri gibi devletin resmî kurumlarının araştırmaları başta gelmektedir. Aynı zamanda düzenlenen tarih ve dil kongreleri ile

ortaya koyulan bu tezler içeride ve dışarıda bilim insanları tarafından ele alınmış ve tanıtılmıştır. Ancak özellikle Atatürk'ün ölümünden sonraki dönemlerde Türk Tarih Tezi'ne karşı çeşitli eleştiriler getirilmiştir. Bu eleştiriler genellikle resmi tarih yaratma, Osmanlı Devleti'ne karşı getirilen yorumlar ve tenkitler, “Orta Asyacı” ve “Anadolucu” görüşlerin karşılığı, Orta doğu medeniyetlerinin Türklükle ilişkilendirilmeleri ve nihayet milliyetçilik düşüncesine verilen ağırlık ve bilimsel olup olmadığı noktalarında toplanmıştır (Köken, 2002: 167-188).

2. Türk Tarihi Çalışmalarında Macar Türkologların Katkıları

Buraya kadar verilen bilgiler Türk tarih tezinin yabancı araştırmacıların yaptıkları çalışmalar ışığında, Türklerin erken cumhuriyet döneminden itibaren kendilerine özel abartılı bir tarih yazmadıkları, tam tersine bilimsel mantığa ve işleyişe uygun tezlere dayandığını göstermektedir. Bu anlamda konumuzla ilgili olan Macar Türkolojisinin de kaynaklarının ve araştırma çalışmalarının bu tür kaynaklara dayandığı ihtimalini gözden uzak tutmamak gerekir.

Atatürk tarih ve dil alanındaki çalışmalarını savaş cepheleri gibi ayrı bir cephe olarak kabul etmiştir. Türklüğün yok sayıldığı ya da ona olumsuz bakıldığı medeniyet tezlerinde, aslında gizli bir “dip Türklük” bulunduğu düşüncesi ön plana çıkarılmıştır (Yıldırım, 2021:22-38). Türk milletinin her alanda gelişmesini programına koymuş olan Mustafa Kemal Atatürk'ün başlattığı modernleşmenin temel taşlarından biri, Türk milli kimliğinin oluşturulması ve yaygınlaştırılmasıdır. Bu amaçla, ulusal kimliğin bileşenlerinin, herkes tarafından birleştirilmiş ve tanınan ortak bir aidiyet duygusunun unsurlarının yayılması ve böylece belirli sembollerin, dogmaların ve mitlerin (bayrak, marş, birleşik dil ve tarihsel bilinç vb.) kanunlaştırılması sağlanmıştır (Egeresi, 2013:125). Bu açıdan bakıldığında, György Hazai'ye göre “Mustafa Kemal, yeni bir ulus inşa ederken geçmişi ortadan kaldırmayı ve yeni bir devlet kurmayı, güçlü bir şekilde geçmişin etkilerini ve izlerini de ortadan kaldırmayı amaçlamıştır” (Hazai, 1983: 67-74). Yapılan bütün çalışmalar, İslamcı, Hanedancı ve Turancı bir tarih anlayışı yerine, ulusal bir tarih bilinci yaratmaya yönelik olmuştur (Altınışık, 2011: 61). Bu yüzden Atatürk aynı zamanda Türk milletinin büyük uygarlıklar kurmuş çok eski bir ulus olduğu görüşüne dayalı “Türk Tarih Tezi”nin de yaratıcısı olmuştur (Arıkan, 1996:19-32, İnan, 1939: 243-246). Atatürk, Türk tarihinin köklü bir geçmişe sahipliği konusunda Mustafa Celalettin (Celalettin, 1870: 280) ve Leon Cahun'dan, Türk tarihini ve uygarlığını bir bütün olarak ele alan Joseph De Guignes'ten, İslam tarihi ve hilafet sorunu için Leone Caetani'den, dünya tarihini bir bütün olarak değerlendirme konusunda H. G. Wells'ten yararlandığı bilinmektedir. Uygarlık ve ırk meselesinde J. A. Gobineau ve Pittard' ın kitaplarına kadar birçok eseri okuduğu ve değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

Türk halkının bir özgürlük mücadelesi sonrası kurduğu yeni Türkiye, Macaristan ile çok eskiye dayanan ilişkileri ve kültürel bağları güçlendirmiştir. “Kardeş Macar ulusu” ile yapılan sözleşmeler karşılıklı güven ve iş birliğini güçlendirmiş Macar bilim insanları Türkiye'ye davet edilerek çeşitli alanlarda Türkiye'nin gelişmesine yardımcı olmuşlardır (Erkun, 2003: 17-18). Türkiye'de Millet Mektepleri'nden Halkevlerine uzanan kültür devrimi seferberliğinde birçok yabancı

uzmandan eğitim konusunda raporlar alınmıştır (Akyüz, 1994:355). “Birbirlerine kan ve kardeşlik bağları ile bağlı bulunan iki ulusun ekonomik ve kültürel alanda yapacağı pek çok şeyin bulunduğu” anlayışı içinde uygulamalar yapılmıştır (BCA.30.10.0.0.232.567.2.D:421/64, Tarih: 5.6.1934.).

Bu bakımdan Atatürk’ün başlattığı tarih çalışmalarında Macar Türkoloji çalışmalarının katkısı ve iş birliği yadsınmaz. Bu konuda Macar aydınları Atatürk döneminin kültür politikalarını bazen hayranlık, bazen de eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmişlerdir (Fekete, 1939: 1-6). Macar aydınlar özellikle Atatürk’ün gerçekleştirdiği en önemli kültür politikaları olarak dil ve tarih çalışmalarına önem vermiş, ilgilenmişlerdir (Fekete, 1939: 1-6). Atatürk, başlatmış olduğu tarih çalışmalarının Macar tarihi ile ilişkilendirilmesi yüzünden Macarlar tarafından “Türk ve Macarların Hun kökenli olmasının en sadık araştırmacısı” olarak adlandırılmıştır (Çolak, 2010: 387). 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Budapeşte’de Vámbéry öncülüğünde başlayan Türkoloji çalışmaları Türk yanlısı bir popüler atmosfer yaratmıştır. Türklerle Macarlar arasında yakınlaşma giderek artmıştır. Nitekim daha Cumhuriyet’in ilan edilmesinden önce 1923 yılının ocak ayı içinde bazı Macar aydınlar Budapeşte’de toplanarak Türk tarihine dair neler yapılabileceğine ait çalışmalar yaparken Atatürk tarafından Macar Türkologların çalışmaları yakından takip edilmiştir (Çolak, 2010: 387).

Türklerin uygar bir millet olduğuna inanan Atatürk’ün Macar tarihine ve Türk-Macar ilişkilerine bakışı çeşitli kaynaklarda yer almıştır. Atatürk bütün bu araştırmaların ışığında ünlü Macar bilim insanları Ármín Vámbéry’den Zoltán Gombocz’a, Gyula Németh’e kadar birçok Türkologun kitaplarını incelemiş ve çeşitli sonuçlara varmıştır (Çolak, 2010: 376). Türk-Macar tarihi ilişkileri uzun yıllar din fanatizminin kışkırttığı savaflara dayanıyordu. Bu durum iki tarafa da zarar vermiştir. Ona göre “İki halk akrabalıklarını bilerek, birbirlerine yaslanarak onu korumuş, güçlerini geliştirmiş olsalardı son yüzyıllarda Doğu Avrupa tarihi tamamen başka bir yön alırdı. Artık din devrini kapattıklarına göre iki kardeş halkın dostluğu ve her alanda iş birliğini sağlamlaştırmasına hiçbir engel yoktu” (Çolak, 2024:96). Elçilik raporlarına göre “Atatürk’ün favori teması Türk-Macar ortak kökeni, Türklerin prehistoryası ya da O’nun tarafından oluşturulan ve bütün halkların medeniyeti Türklerden aldığı yönündeki teorisiydi.” Bu konuda “kültürel bağlantıya önem veren Atatürk’ün yabancı Türkologlar, özellikle Macar dilciler, tarihçiler ve Doğu araştırmacılarının çalışmaları izlediği bilinmektedir (Çolak, 2024: 96).

Tarih alanında özel çalışmalar neticesinde 1932 yılında I. Türk Tarih Kongresi (2-11 Temmuz 1932) toplanmış tarihle ilgili çalışmalar, Türk bilim çevrelerine ve Türk kamuoyuna bildirilmiş, (Birinci Türk Tarih Kongresi konferanslar, Müzakere Zabıtları, T.C. Maarif Vekâleti,1933), 1937 yılında yapılan II. Türk Tarih Kongresi (20-25 Eylül 1937) ile de dünya bilim çevrelerine ve kamuoyuna tanıtılmıştır. (İkinci Türk Tarih Kongresi, Kongrenin Çalışmaları ve Kongreye Sunulan Tebliğler , İstanbul, 1943; Ergin, 1977: 2018, Özkul, 2017: 9, Lewis, 1993: 356“İlk Millî Tarih Kongresi Dün Açıldı”, Cumhuriyet, 3 Temmuz 1932, s. 1-6; “Tarih Kongresi Açıldı Münakaşalar Oldu”, Milliyet, 3 Temmuz 1932, s. 1-6; “Dün

Ankara'da Tarih Kongresi Açıldı", Vakit, 3 Temmuz 1932, s. 1-6.) I. Türk Tarih Kongresi'nde Budapeşte Şehir Kütüphanesi Şark Eserleri Müdürü olan Macar Profesör Ferenc Zajti (Coşkun, 2021: 60 vd.) 1932 yılında Türk Tarih Kongresi'ne davet edilmiş, Türk-Hun-Macar akrabalığı hakkındaki belgeleri ortaya koyması istenmiştir. Zajti verdiği "Az Indiai Rokonnépek Kózt (Hindistan'daki Akraba Halklar Arasında)" konulu konferans ile Macarların Wo-Szua adlı Altay grubundan Türk halkları sınıfından geldiğini iddia etmiştir (Çolak, 2010: 382, Móricz, 1932: 1-6).

II. Türk Tarih Kongresi'ne Macar bilim insanları da katılmış ve önemli katkılarda bulunmuşlardır. Bu katılımcılar arasında, Türk tarihi üzerine araştırmalar yapan Macar profesör Géza Fehér de yer almıştır. Fehér, Bulgar etnografisinde Türk kültürünün izlerini araştırmış ve Kongre'nin, daha önce dağınık şekilde yapılan Türkiyat çalışmalarını bir araya getirdiği için önemli bir girişim olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, bu çalışmaların bir sentez oluşturabileceğine de değinmiştir (İTTK, 1943:859-863; Nuri, Veli Nuri, "Tarih Kurultayı'na Gelen Profesörlerin Sözleri", Akşam, 18 Eylül 1937, s. 8; CBA. 01.019.759-32, A: IV.16.b, D: 65, F:11-30; Fehér, 1937: 290-320). Fehér'den sonra, bir diğer Macar akademisyen Nándor Fettich, Szeged-Nagyszéksósi'de bulunan bir Hun prens mezarından çıkarılan eşyalarla ilgili bir konferans vermiştir (Fettich, 1937: 320-328). Ayrıca, kongrede sunum yapan bir başka Macar bilim insanı Prof. Andreas Alföldi, "Türklerde Çift Krallık" başlıklı tebliğinde, eski göçebe toplulukların hareketleri sırasında büyük nehir yataklarının yer aldığı vadilerin en uygun yerleşim alanları olduğunu belirtmiştir. Toplulukların nehrin iki yakasına dağılmasıyla yönetimin zorlaştığını ve bu nedenle ikili bir yönetim sisteminin ortaya çıktığını söylemiştir. Bu sistemin, sonraki Orta Asya kökenli devletlerde de sürdüğünü ifade etmiştir (Alföldi, 1937: 507-519). Macar oryantalist Kont Etienne Zichy ise "Macar Kavminin Menşesine Dair" başlıklı bir konferans sunmuştur (Zichy, 1937: 569-577). Kongrenin beşinci gününde, son konuşmayı ise DTCF akademisyenlerinden Prof. Lászlo Rásonyi yapmıştır. "Tarihte Türklük" adlı eserin yazarı olan Rásonyi, "Orta Çağ'da Erdel'de Türklüğün İzleri" başlıklı bir sunum gerçekleştirmiştir (Rásonyi, 1937: 577-592).

Móricz, Ankara'daki tarih çalışmalarını değerlendirdiği makalesinde; "yeni Türk tarih yazım hareketinin amacının Türklüğün uygar dünyaya karşı itibarının iadesi" olduğunu belirtmektedir (Rásonyi, 1937: 577-592). Zira yabancıların "tıpkı Türkler gibi Macarları da kaba, saba insanlar olarak tanımladıklarına ve Türk kardeşleri gibi Macar tarih araştırmaları yaptıklarına" değinmekte ve "Türk tarih yazarlarının, Macarların kökeni ve Macar dili hakkındaki görüşlerinin Hunların Macarlarla bir olduğu yönünde" olduğunu bildirmekte, dolayısıyla "Türk-Hun-Macar kadim bağlantılarının bilimsel olarak ortaya koyacağı eserlerin, Turan fikrinin en önemli bir özeti olacağını ve Turanizm bilincini geliştireceğini savunmaktadır (Móricz, 1932: 1-6).

"Türklerin tarih anlayışlarında yazılan tarih kitaplarının hiçbirinde Turan ve Turanlı ifadesinin geçmediğini, kendilerinin Turanlı halkları andıkları hâlde Türklerin Türk sözünü sıfat olarak kullandıklarını ve bunun mutlaka bir tartışma konusu olacağını" söylemektedir. "Onlar kültür tarihi merkezine Türklüğü koyduklarından, yeni bir tarih yazım hareketine doğru bütün dünyada büyük ilgi uyandırdıklarını saptıyoruz. Mümkün olan her alanda en kısa zamanda

kültür ve uygarlığın her alanında batılı halklara erişmeleri çabasına yöneliyorlar” (Móricz, 1932: 1-6).

Németh yazdığı bir makalesinde “Atatürk’ün Türk halkının millî bilincini yükseltmeye çalıştığını, bunun için tarihsel araştırma ve tarih öğretimine önem verdiğini, bunun Türklerin uygarlığının evriminde büyük payı olduğunu ve bunda başarılı olmalarını Macarlar olarak yürekten desteklediklerini” söylemektedir (Németh, 1990: 182). Macaristan’ın Ankara Elçisi Arnóthy Jungerth güven mektubunu sunduğu kabuldeki konuşmaya dayanarak Macar Dışişleri Bakanı Kálmán Kányá’ya gönderdiği raporunda; bu konuşmada Atatürk’ün “Fin-Ugor kardeşliğinden, Türk-Macar ve daha başka halkların ırkî özelliklerinden bahsedip meseleyi Türk-Macar akrabalığına ve kardeşliğine getirdiğini” anlatmaktadır. Aynı tür değerlendirmeler, bir sonraki Macaristan Elçisi Zoltán Máriássy döneminde de cereyan etmiştir (Çolak, 2010: 387).

3. Türk Dili Çalışmalarında Macar Türkologların Katkıları

Atatürk’ün gerçekleştirdiği reform ve devrimler arasında dil devrimi özel bir yer tutmaktadır. Yazı veya alfabe reformu adını verdiğimiz reform da dil inkılabına sıkı sıkıya bağlıdır. Türk tarihi kadar Türk dili de Türk milletinin var olma, tanımlanabilme koşullarından biridir (Eren, 2006: 89).

Tıpkı “*Türk Tarih Tezi’nin olduğu gibi Güneş-Dil Teorisi’nin de ortak amacı, asırlarca ihmal edilmiş, horlanmış olduğu ifade edilen Türk ulusuna moral vermekte onun aslında, “Ne kadar asil, yüksek, eski, köklü bir ulus” olduğunu ispat etmeye çalışmaktır*” (Korkmaz, 2006: 14).

Macar kimliği meselesi üzerinde; Macarların ulusal kimliğinin güçlü bir devlet modeli üzerinden değil, dil ve köken sınıflamasına dayandığını ifade eden Széchenyi, ulusun ülke sınırları içerisinde ulusal bir kolektif kimlik oluşturmasını anadilde yaşamaya bağlamıştır (Marác, 2010: 127). Atatürk de dilin, bir milletin tanımında çok önemli olduğunu, dilin, milletin hazinesi, kalbi ve zihni olduğunu ifade etmiş, “millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetli olmasından” bahisle “millî duyguların gelişmesinde çok etkili olduğunu” söylemiştir (İnan, 1998: 19). Korkmaz’a göre; “Atatürk, milleti dil, kültür, gaye birliği ile birbirine bağlı bir topluluk olarak tanımlamış, bu yüzden dil ile millet kavramlarını birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını” belirtmiştir (Korkmaz, 2006: 55-64).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye, Macaristan ile siyasi, kültürel ilişkilere büyük önem vermiş ve Türkiye’nin çağdaşlaşması yönünde birçok Macar uzmanı Türkiye’de görevlendirmiştir. Görevlendirilen uzmanların çok çeşitli alanlarda istihdam edildiği bilinmektedir. Bu istihdam edilen alanların başında Türkoloji gelmekteydi. Macar Türkolojisinin Türk dili, tarihi ve kültürü üzerindeki etkileri bakımından çok eski bir geçmişinin olduğu gerçeğinden hareketle I. Dünya Savaşı’ndan itibaren Darülfünunda etnografya ve Macarca dersleri veren Gyula Mészáros Türkolojiye önemli katkılar yapmış bir bilim insanı olarak bilinmektedir. Türkiye’de bulunan Macar Türkolog Mészáros, (Namal, 2015: 621-653)

Macaristan'da Turan Cemiyeti üyelerinden olup Türkiye'de Türk milliyetçileriyle yakın ilişkiler kurmuş konferanslar vermiştir. Bu konferansları Türk Yurdu Dergisi'nde yayımlanmış Türk dil ve tarih heyetlerinde görev almış ve Ankara'da Etnografya Müzesi'nin kurulmasını sağlamıştır. Ayrıca Bakü Türkoloji Kurultayı'na katılmış ve "Anadolu ve Balkan Türkleri Etnoloji Araştırmalarının Bugünkü Durumu ve En Yakın Görevleri" başlıklı bir de bildiri sunmuştur. (Namal, 2015: 625) Atatürk bu kurultayı ve sonuçlarını yakından takip etmiş diğer Türkologların olduğu gibi Mészáros'un da fikirlerinden yararlanmış ve Türkiye'de Harf İnkılabını gerçekleştirmiştir (Namal, 2015: 625).

1919 yılından itibaren düşüncelerini çeşitli ortamlarda paylaşan (Kansu, 1966: 111, Ülkütaşır, 1998: 41) Mustafa Kemal yeni bir harf sistemine geçilirken Macar bilgin Zoltán Gombocz'un görüşlerine müracaat etmiştir. Gombocz hazırladığı raporunda, Arap harflerinin terk edilmesini ve Latin harflerine geçilmesini, böylece uygar bir yazı meydana getirilmesini salık vermiştir. (Özertim, 2006:126) Dr. Kühne'nin 1926 yılında Türk eğitimi için verdiği, "Türklerin kendilerine oldukça yakın olan Macar ve Fin dillerinde yapıldığı gibi bir transkripsiyon kabul ederek batı Uygarlığına katılma işini kolaylaştırmış olacakları" yönünde raporundan kısa bir zaman sonra Atatürk'ün Macar alfabesini incelemeye başlaması Latin Alfabesini tutan basın tarafından da ele alınmıştır (Başgöz, 1999: 114-119). Türkçü düşünceleri ile tanınan Hikmet Müftüoğlu, "Türk ve Macar Lisanları Hakkında Tecrübe" adlı yazısında Türk ve Macar dillerinin ortak özelliklerini örneklerle karşılaştırmış, Türk dilinin diğer Turan dilleriyle akrabalığının araştırılması gerektiğini belirtmiştir (Müftüoğlu, 1341: 414-427).

Macaristan'da Türkoloji çalışmalarından haberdar olan Atatürk Macar kültürüne ve diline çok ilgi duymaktaydı. Atatürk'ün 1928 yılında toplanan Dil Heyeti'nde bütün alfabelerle birlikte Macar alfabesinin incelenmesini istemesi ve heyette yer alan Németh'in öğrencisi olan ve Macarca'yı çok iyi bilen Ragıp Hulusi'nin (Özdem) bulunması bu anlamda rastlantı değildi (Hazai, 1962: 12; Németh, 1990: 160-161). Zira Hamit Zübeyr Koşay'ın Atatürk'ün Macar bilimine ilgi göstermesinde rol oynayan kişilerden biri olduğu da unutulmamalıdır (Güngörmüş, 1991: 1299). 1932'den sonra Dil Heyeti'ne alınan Koşay, Ankara Etnografya Müzesi Müdürü Gyula Mészáros ile birlikte Türkçe için Latin alfabesinin alınmasını öneren I. Bakü Türkoloji Kongresi'ni katılmışlardır (Namal, 2015: 625-626).

Türkiye'de dil ve alfabe tartışmalarının yapılmaya başlanmasıyla birlikte Türkçeyi bütün vatandaşların anlayacakları, yazacakları ulusal bir niteliğe kavuşturmak gereğini düşünen Atatürk I. Dünya Savaşı yıllarında Németh'in "Türkische Grammatik" adlı kitabında kullandığı çeviri yazısı ile ilgilenmiştir (Dilaçar, 1976: 351-356; Güngörmüş,1993:1297). Atatürk'ün kültür politikalarının temelinde yer alan ve Németh ile "gıyaben tanışıklığının" (Çolak, 2024: 88) başlangıcı sayılan bu ilgi ileride Türk dili ile ilgili olan fikirlerine katkı yapmıştır. Németh hakkında Martayan'dan bilgi edinen Mustafa Kemal kitabı incelemiş ve Németh'in yaptığı "kaba Türkçe, orta Türkçe ve fasih Türkçe" ayrımına kızmıştır (Çolak, 2024: 89). Daha sonra tercümesini anladıktan sonra ise "dili tek biçimli kılmak" gerektiğini belirterek şöyle demiştir (Çolak, 2024: 89):

“Prof. Németh’in bizim lisanımız hakkında yazmış olduğu şeylerin son bölümü tam anlamıyla gerçek olabilir. Şimdi hatırlıyorum ki o, kitaplarımızın da söylediği gibi ‘kaba Türkçe’, ‘orta Türkçe’, ve ‘fasih Türkçedir’. Bunun yanlış olduğunu kanıtlayamayacağım. Aksine bütün yapmamız gereken, durumu düzeltmek için elimizden gelenin en iyisini yapmaktır. Sadece onu iyileştirmek değil, dilimizi tamamen değiştirmek ve dili tek biçimli kılmaktır. Prof. Németh zaten bu amaç için takip edilmesi gereken yolu göstermiştir. Bana göre basın tarafından, yani şehir basını tarafından kullanılan dil halk, köylü, çiftçi, kasabalı ve şehirli tarafından aynı rahatlıkla anlaşılır olmalıdır. Bu, bizim yaratıcı bir girişimin kıyasında olduğumuz anlamına gelmektedir.”

Mustafa Kemal’in, Németh ile gıyaben tanışıklığından yıllar sonra ilk kez yüz yüze tanışması III. Türk Dil Kurultay’ına daveti ile gerçekleşmiştir. Bu tanışmayı sağlayan süreç Budapeşte Elçisi Behiç Bey Németh’e yazdığı 1 Şubat 1935 tarihli mektubundan sonraki gelişmelere dayanmaktadır (Çolak, 2024: 94). Behiç Bey mektubunda; II. Dil Kongresi dağılırken, Atatürk’ün Türk Dili Tetkik Cemiyeti’ne Türkoloji hakkında çeşitli memleketlerde çıkan eserlere dair bir bibliyografya hazırlamasını emrettiğini, Türkoloji alanında Macar âlimleri tarafından gerek Macarca gerekse diğer dillerde yazılan kitapların bir bibliyografyasının Elçiliğe verilmesi için Hariciye Nezareti’ne müracaat edildiğini, Nezaret’ten bu konuda memleketin en yetkili profesörü olan Németh’e müracaat edilmesini tavsiye ettiklerini yazmaktadır. Németh’den Macaristan’da gerek Macarca ve gerekse diğer dillerde Türkoloji hakkında yazılmış olan eserlerin bir bibliyografyasının hazırlanarak Elçiliğe vermesi rica edilmektedir. Bu ricayı kabul eden Németh, 7 Şubat 1935 tarihinde Elçi Erkin’e yazdığı mektubunda “Macar Türkolojisinin bibliyografyasını iki ay zarfında teslim edeceğini” bildirmiştir (Çolak, 2024: 94-95).

Atatürk’ü Macar Kralı I. István’a benzeten Németh, yazı devrimi ile ilgili şöyle demektedir. “... Bir yazı reformunun ulusun manevi yaşamına olağanüstü etkisi var. Şöyle bir hayal edelim. Şayet bir Macar Mustafa Kemal Paşa bizim Latin yazımız yerine Arap yazısının kullanımını getirmek istese o zaman ne olur? Hayal bile edemeyiz.” “Az új török írás (Yeni Türk alfabesi)” adlı yazısında da Latin harfleri ile Arap harflerini kıyaslayan Németh, yeni alfabenin Türk diline çok daha uygun olduğunu vurgulamıştır (Németh, 1990: 161; Çolak, 2024: 92). Atatürk’e hayranlığını ifade eden Németh, ona yazdığı 14 Eylül 1934 tarihli mektupta “kudretli iradesi ile büyük devrimler yapmış, dünyayı hayran bırakmış” birisi olarak tanıtmıştır (Çolak, 2010:287; CBA. 01. 013. 270-13-14, A: IV.17.d, D: 71, F:18-13-2-3; CBA. 01. 013. 270-11-12, A: IV.17.b, D:71, F: 18-11). Atatürk, Németh’in görüşlerinden istifade ederken, Türkiye’nin Budapeşte elçisi Behiç (Erkin) Bey, Németh’i 1936 senesinde Türk Dil Kurultay’ına davet etmiştir (Çolak, 2012: 204).

Yazı devrimi Macar Turancıları açısından da oldukça dikkat çekici idi. Yayın organları Turán dergisinde yer alan yazılar bunu göstermektedir. Örneğin, Péter Móricz, “Bugün artık Türkiye halkının bir gün Arap harflerine geri dönmesi imkânsız görünüyor. Arap yazısına karşı sürdürülen savaşın, başarılı sona ermesinin, Gazi’nin en büyük kahramanlığı olduğu söylenebilir. Zira en büyük düşman fanatizm kazanabilirdi” derken Türkiye halkının büyük bir bölümünün okur-yazar olmadığını sorgulayarak Atatürk’ün yaptığı devrimim yüceltmıştır (Móricz, 1933: 12). Andor

Medriczky ise “Türk diline transkripsiyon bakımından Macar imlasının Türkçeye en yakın olduğunu tespit edip, oldukça az değişiklikle onu onayladığını” savunmakla Arap yazısının kaldırılmasının büyük bir devrim olduğunu söylemektedir (Medriczky, 1937-1938: 133). Jenő Végh, Turán dergisindeki yazısında millilik ilkesine şöyle vurgu yapmıştır. “Batılı, Türk ulusunun, bütün İslam dünyasının üstünde güç anlamına gelen halifelîği neden kaldırdığını anlamıyor. Güç, fakat ulusal güç değil. Batılı buraya kadarki hantal yazının ulusal olmadığını bilmiyor.” diyerek ulusalcılık ilkesine vurgu yapmaktadır (Végh, 1928: 34-37).

Macar etnograf István Györffy, 1929 yılında yazdığı “A Török nép jövője (Türk milletinin geleceği)” adlı makalesinde, Atatürk’ün “Avrupa’nın hasta adamından Türkiye’nin kendi gücünü oluşturma sürecindeki”, yeniliklerden biri olarak Latin alfabesini göstermektedir (Çolak, 2012: 203). Lajos Fekete ise “Az új törökországi (Yeni Türkiye)”, adlı makalesinde Atatürk’ün kültürel alanda en önemli ve en cüretkâr yeniliğinin yazı reformu olduğu tespitini yaparak şunu demektedir; “O, gerçek bir devrimci olarak zenginlerin üstünlüğünü bitirdi: yeni alfabeyle, yazmayı bilenlerin ayrıcalığını ortadan kaldırdı. Yeni yazının yaygınlaşması için kendisi de çok çaba gösterdi. Okul sıralarına oturup çiftler için örnek oldu.” demektedir (Fekete, 1939: 39).

Rásonyi, Edit Tasnádi ile yaptığı söyleşide, Atatürk’ün Arap harflerinin yerine Latin harflerinin kullanılmasını istediğini ve bu konuda Macar dilcilerinin örnek alınmasını önerdiğini belirtmiştir (Rásonyi, 2006: 27). Naciye Güngörmüş, Macar dilcilerinin Türk dil devrimine etkilerini belirttiği makalesinde Atatürk’ün ilhamı Németh’in kitabından alarak, günlüğüne ileride yapılacak beşinci iş olarak kaydettiğini, Németh’in kitabının Türkçenin ses uyumuna uygun olmayan Arap alfabesinin yerine, Türk diline Latin alfabesinin uygulanması gerektiğini yazmıştır (Güngörmüş, 1991: 1296). Böylece Macar bilim adamlarının oynadıkları önemli rol ve katkıları yüzünden öncelikle Türk dil ve tarihi olmak üzere Türk bilim hayatı zenginleşmiştir. Macar bilim insanlarının yanı sıra, Macar elçiler de büyük duyarlılıkla dil ve tarih kongrelerini takip etmişler ve gönderdikleri raporlarında Atatürk’le ilgili hayranlık ifadeleri kullanmışlardır (Güngörmüş, 1991: 1301). 1934 yılında toplanan II. Türk Dil Kurultayı’nda önemli şahsiyetlerin yer aldıklarını; Türk dilinin hangi dil grubu içinde yer aldığı konusunda sunumlar yapıldığını, Türk dilinin Altay dil grubu içinde tüm dünya dillerinin atası olduğuna dair savunmaların yapıldığını raporlarında yazmışlardır. (MOL, K 63, 289, bağ. 32/1, Karagülmez, 2019: 9) Ülkede Latin alfabesinin kabul edilişi nedeniyle birtakım tepkiler geldiğini raporlarında bahseden elçiler, bunun yanında yabancı uzmanların eğitimle ve alfabe değişimi ile ilgili düşüncelerinden ve 1933 yılındaki üniversite reformundan bahsetmişler, Türkiye’ye özellikle Almanya’dan pek çok bilim insanının davet edildiğini not etmişlerdir (MOL, K 63, 289, bağ. 32/1, Karagülmez, 2019: 9).

Türk dilinin eskiliği ve başka dillere kaynaklık ettiği görüşünün dilbilimi temellerine dayandırılabilceği düşüncesinden kaynaklanan ve Turan halkları ve Macar dili arasında akrabalık ve yakınlığı ortaya koyacak kanıtlar arayan Güneş-Dil teorisi 24 Ağustos 1936’da toplanan III. Türk Dil Kurultayı’nda görülmelerin asıl konusunu oluşturmuştur (Ülkütaşır, 1998: 15). III. Türk Dil Kurultayı’na katılan

Németh Güneş-Dil Teoris'i'ne yönelik düşüncelerini şöyle açıklamıştır: (Németh, 1937: 3; Ayın Tarihi, No: 33, Eylül 1936, s. 38.).

“Çok orijinal ve çok yeni bir nazariyedir. Fakat doğru olup olmadığına dair bir fikir söylemek henüz mümkün değildir. Bence bu nazariye mühim neticeler verecektir. Her şeyden evvel umumi lisaniyatta birçok meseleler vardır ki bunun halli yalnız Türk lisaniyatının yardımıyla mümkün olabilir. Benim bu itikadım yeni değildir. On beş seneden beri bu kanaatime ait bir makale yazmak niyetindeydim. Lisaniyatın en mühim meselelerinden biri, ses tebedüllerinin kıyası mi yoksa gayrı kıyası mi olduğu meselesidir. Ses kanununda müstesna tabavvüller var mıdır, yok mudur? Bu hususta tetebbuatta bulundum ve netice olarak bu meselenin yalnız Türkçe ile halledilebileceğine kani oldum. Şurası şüphesizdir ki, Güneşin lisan teşekkülündeki rolü lisaniyat âleminde çok ihmal edilmiştir. Onun için bu teori dilcilere yeni bir ufuk açacak ve güneşin rolünü dilin menşesinde tetkike onları teşvik etmiş olacaktır. Ben, kendi hesabıma, buradan aldığım ve alacağım kıymetli malzemeleri memleketime götüreceğim ve Almanca bir makale ile neşredeceğim. Güneş-Dil Teorisini anlamak için elimden geleni yapacağım, bunu vaat ederim.” (Németh, 1937: 343).

Bir başka Macar Türkologu Rásonyi ise 1936 yılı raporunda, Güneş-Dil Teoris'i'ne eleştirel olarak bakmakta ve bilim insanlarının yaptıkları yorumların da pek bilimsel olmadığını, bunlara katılmadığını belirtmektedir: (Rásonyi, 1936: Raporu).

“...Bilimsel açıdan güneş-dil teorisi geleneksel filoloji eğitimi almış, yabancı profesörlerin Ankara'daki durumlarını zorlaştırıyor, çünkü her balükârda bu alanda açık renk vermekten kaçınmaları kendi menfaatlerinedir. Teoriye göre Altay dağlarında yaşayan kadim insanların en büyük teorisi / güneş / , ilk obje, ilk sözcük = ağ. Bütün kavramların, bütün sözcüklerin bu temel sözcükle bir şekilde bağlantısı var ve nasıl bir bağlantısı olduğuna göre ses yapısını alıyor; kadim dil Türklerin dili imiş, anadil. Bu teorinin uzman bilim adamları ve bir literatürü de var. Pratikte teoriye göre herhangi bir dilin herhangi bir sözcüğünü Türkçe ile açıklamak mümkündür. İbrahim Necmi Dilmen, Hasan Reşit Tankut söz konusu teoriyi destekleyen meslektaşlarım, yeni üniversitenin Türkoloji profesörleri. Muhtemelen yaptıklarının bilimsel olmadığını kendileri de farkındalar.”

Atatürk'ün büyük bir devrimci olarak yaptıkları Macar entelektüelleri arasında daima popüler olmuş, onun ölümünden sonra da bu tür değerlendirmeler devam etmiştir (Prieger Adrienn, “Halhatatlan Atatürk (Ölümsüz Atatürk)”, Valóság, 1938. Március, s. 67; “Kemál Atatürk temetése (Kemal Atatürk'ün Cenazesi)”, Budapest Hírlap, 1938. November 22, s. 4; “Kemál Atatürk, Törökország újjáteremtője és diadalmas hadvezére a halált is legyözte (Türkiye'nin yeniden yaratıcısı ve muzaffer generali Kemal Atatürk ölümü de yendi)”, Keleti Ujsag, 1938. October, 25, s. 6; “Kemál meghalt (Kemal Öldü)”, Magyar Nemzet, 1938. November 11, s. 11; “Meghalt Kemál Atatürk (Kemal Atatürk Öldü)”, Magyarország, 1938. November 11, s. 6; “Meghalt Musztafa Kemál (Mustafa Kemal Öldü)”, Nepszava, 1938. October 11, s. 5; “Atatürk Kemál, meghalt (Atatürk Kemal Öldü)”, Pesti Hírlap, 1938. November 11, s. 11; “Kemál Meghalt (Kemal Öldü)”, Az Est, 1938. November 11, s.14; “Kemál Atatürk Meghalt (Kemal Atatürk Öldü)”, Budapesti Hírlap, 1938. November 11, s. 7. CBA. 01.008.485-62. F.69-62. D.54. A. IV-6, Tarih: 16.11. 1938; CBA. 01.008.485-63. F.69-63. D.54. A. IV-6, Tarih: 11. 11.

1938; CBA. 01.008.485-62. F.69-62. D.54. A. IV-6, Tarih: 16.11.1938; CBA. 01.008.485-63. F.69-63. D.54. A.IV-6, Tarih: 11. 11.1938; CBA. 01.008.485-66, F.69-66. D. 54. A.IV-6, Tarihi:10. 11.1938; CBA. 01.008.485-64, F.69-64. D. 54. A. IV-6, Tarihi:16. 11.1938.). Macaristan’da Atatürk Türkiyesi döneminde yükselen “dost ve kardeş” imajı İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan komünist yönetim zamanında da değişmemiştir. Macar tarihçisi György Hazai ve Tibor Halasi Kun, Macar ve Türklerin akraba oldukları inancı ve kardeşlik duygusunun hâlâ kamuoyunda devam ettiğini, Türklerin ve Macarların bu yüzden bu akrabalık bağlarına dayanarak birbirlerini kardeş diye isimlendirdiklerini söylemektedirler (Çolak, 2012: 226).

Sonuç

Türk tarihinin ve dilinin tarihsel kaynakları ve başka dillerle olan bağlantılarına vurgu yapılan Batıdaki araştırmalar Cumhuriyetle birlikte Atatürk’ün üzerinde durduğu oldukça önemli bir konu olmuştur. Cumhuriyetin Kültür devriminin temelleri sayılan tarih ve dil tezleri yabancı araştırmacıların açtığı yoldan hareketle Türk bilim insanları tarafından üzerinde çalışmalar devam ettirilmiş önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu alandaki çalışmalar yapılırken en çok etkilenilen Macar Türkoloji çalışmaları olmuştur. Tarihsel geçmişleri ve dilleri itibarıyla ortak bir geçmişi olan Macarlarla Türklerin bu ortak etnik ve kültürel kökenin bilincine sahip olmalarını Cumhuriyetle birlikte geliştirmeyi hedef alan Atatürk’ün yaptığı devrimler belirleyici bir rol üstlenmiştir.

Tarih ve dil alanında Macar Türkolojisini tanıması nedeniyle Atatürk Macarlar hakkında iyi ve olumlu duygular beslemiş, Türkiye Cumhuriyeti’ni kurduktan sonra Macar uzmanlardan yararlanmasına, tarih tezinin oluşumu sırasında Macar bilginlerle fikir alışverişinde bulunmasına neden olmuştur. Türk ve Macar milletlerinin geçmişte ortak kökene dayalı tarihi gelişiminin, dile ait özelliklerinin araştırılması için Hungaroloji Enstitüsü’nü kurdu muştur. Atatürk’ün tarih tezi ve yeni tarih anlayışı, Macarlar tarafından ilgi ile izlenmiş, büyük yankı uyandırmıştır (Çolak, 2010: 371-402).

Kaynakça

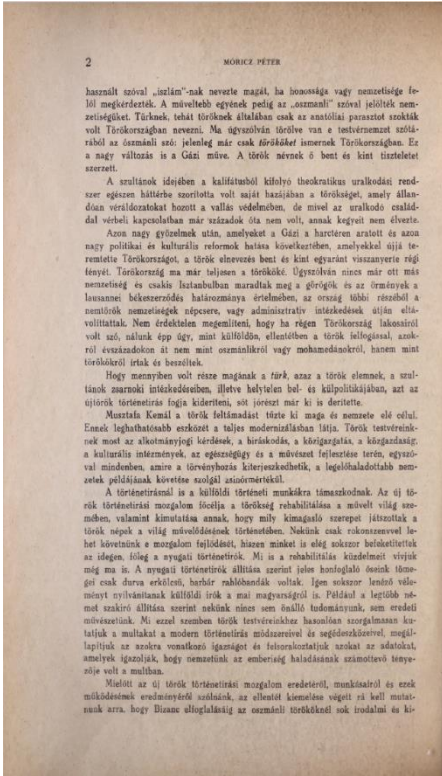
- Arşiv: Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CBA)
- Arşiv: Cumhuriyet Tarihi Arşivi (BCA)
- Gazete: Cumhuriyet (1932)
- Gazete: Ulus (1932)
- Gazete: Milliyet (1932-1937)
- Gazete: Vakıf (1932)
- Gazete: Az Est (1938)
- Gazete: Budapest Hirlap (1938)
- Gazete: Magyar Nemzet (1938)
- Gazete: Magyarorszag (1938)
- Gazete: Keleti Ujsag (1938)

- Gazete: Nepszava (1938)
Gazete: Pesti Hírlap (1938)
Gazete: Valóság (1938)
Akyüz Y. (1994). *Türk eğitim tarihi (Başlangıcından 1993'e kadar)*. İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.
Altınışık A. H. (2011). *Atatürk-İnönü dönemi kültür politikaları temelinde Türk Tarih ve Türk Dil Kurumu*. Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kırşehir.
Arıkan Z. (1996). "Atatürk ve Tarih". *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2(6) 19-32. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ctad/issue/25231/266702>
Bailly J. S. (1779). *Letters Sur L'origine Des Sciences et sur Celle Des Peuples De L'Asie*. Paris.
Başgöz İ. (1999). *Türkiye'nin eğitim çıkmaşı ve Atatürk sorunlar, çözüm aramaları, uygulamaları*, Ankara.
Cahun L. (1876). *Origine Touranienne De L'diome Qia A Précède En France Les Langues Aryennes*, Paris.
Campell J. (1890). *The Hittites Their Inscriptions and History Volume I*. Toronto
Çambel H. C. (1987). *Makaleler-batıralar bir imparatorluk nasıl battı?*. Ankara.
Coşkun S. (2021). *Atatürk Döneminde Türk-Macar Kültürel İlişkileri ve Ferenc Zajti (1919-1938)*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
Çolak, M. (2010). Atatürk, Macarlar ve Türk tarih tezi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (27), 371-402. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sutad/issue/26306/277275>
Çolak, M. (2010). "Gyula Németh'in Atatürk'e Yazdığı Mektup", *Türk Dünyası Tarih Dergisi* (287), 56-60.
Çolak, M. (2012). "Macarların Gözü ile Atatürk ve Türk Dil Devrimi", *The Szeged Conference proceedings of the 15th International Conference on Turkish Linguistics held on August 20-22*, in Szeged. 1-15.
Çolak, M. (2009). İstanbul Macar bilim enstitüsü (1916-1918). *Karadeniz* (3), 92-105.
Çolak, M. (2024). Macar Türkolog Gyula Németh'in Atatürk ve kültür politikasına bakışı. *Uluslararası Eğitim ve Tarih Araştırmaları Dergisi (Etajournal)* 6(11), 80-104. <http://dx.doi.org/10.29228/eta.76624>
Carr, E. H., (2013). *Tarih Nedir?* İstanbul: İletişim Yayınları.
Dangin F.T. (1907). *Die sumerischen und akkadischen Königsinschriften*, Leipzig.
Demir G. Y. (2010). Türk tarih tezi ile Türk dil tezinin kavşagında güneş-dil teorisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (11)19, 385-396. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosbilder/issue/23073/246547>
Demirkan T. (2000). *Macar turancılar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
Dilaçar A. (1976). Prof. J. Németh's Role in the Turkish Alphabet and language Reform, *Hungaro-Turcica. Studies In Honour Of Julius Nemeth*. (Ed.Gy. Kaldy-Nagy), Lorand Eötvös University, Budapest, 351-356.
Doğan İ. (1991). *Tanzimat'ın İki Ucu Münif Paşa ve Ali Suavi*, (Sosyo-Pedagojik Bir

- Değerlendirme*, İstanbul.
- Eren H. (2006). “Türk Dilinin Kurucusu ve Kurtarıcısı Atatürk”, *Ankara Üniversitesi'nin 60. Kuruluş Yılı Armağanı, Atatürk ve Türk Dili ve Edebiyatı, Türk eğitimi ve Türk kültürü konusunda Seçme Yazılar*. (Ed: Doğan Atılgan), Ankara. 89-100.
- Erkun F. V. (2003). *Macar basınında Mustafa Kemal Atatürk*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları
- Ergin, O. N. (1977). *Türkiye maarif tarihi. (c. V)*. İstanbul: Eser Matbaası.
- Ersanlı B. (2015). *İktidar ve tarih Türkiye’de ‘resmi tarih’ tezinin oluşumu (1929-1937)*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ferguson J. (1872). *Rude stone monuments all countries their ages and uses*. London.
- Fekete L. (1940). “Az új Törökország”, Budapest-Atatürk’ün ölümü münasebeti ile (çev. M. Tayyip Gökbilgin), *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi, S. IV*, İstanbul: Maarif Matbaası, 1-6.
- Güngörmüş N. (1993). “Magyar tudósok szerepe a török nyelvújítási Mozgalomban”, *Régi és új peregrináció Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság-Scriptum Kft. Budapest-Szeged*. 16-18.
- György H. (1962). *Gyula Németh armağanı*. Ankara: TTK Basımevi.
- György H. (1983). “Musztafa Kemál Atatürk”, *Elhangzott a Kemál Atatürk születésének 100. évfordulója alkalmából a Magyar Tudományos Akadémián rendezett tudományos konferencia megnyitó előadásaként 1981 október 28-án*, *Világtörténet új folyam, 2. Szám*, 67-74.
- Hommel, P. (1915). *Sumero-Türkische wortvergleihungen*, Munchen.
- Hüsametın Efendi Abdi-Zade Hüseyin, (1918-1919), Amasya Tarihi. *Inscription Tıglath Pleser I. King of Assyria, (1857)*. (Çev: Sır Henry Rawlinson, Fox Talbot, Dr. Hincks, Dr. Oppert), London, 5, 18, 19, 49.
- İnan A. (1939). Atatürk ve tarih tezi. *Belleten, 3(10)*, 243-246.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ttkbelleten/issue/82736/1418546>
- İnan A. (1998). *Medeni bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk’ün el yazıları*, Ankara: TTK Yayınları.
- Karal E. Z. (1988). “Atatürk’ün Türk Tarihi Tezi” *Atatürkçülük, (II. Kitap)* İstanbul. 157-164.
- Karagülmez M. (2021). “Macar elçilerinin gözüyle Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk devrimleri”, *9. Uluslararası Atatürk Kongresi Sempozyum Bildirileri Kitabı-12-15 Kasım 2019-Amasya, Cilt: 2*, (Haz. Erdem Ünalın- Halit Aytuğ Tokur), Ankara. 1515-1543.
- Kansu M. M. (1966). *Erzurum’dan ölümüne kadar Atatürk’le beraber C. I*. Ankara: TTK Yayınları.
- Korkmaz Z. (2006). “Atatürk ve dilimiz”, *Ankara Üniversitesi'nin 60. Kuruluş Yılı Armağanı, Atatürk ve Türk Dili ve Edebiyatı, Türk eğitimi ve Türk kültürü konusunda Seçme Yazılar*. (Ed: Doğan Atılgan), Ankara. 11-17.
- Korkmaz Z. (1996), “Atatürk’ün düşünce sisteminde türk dilinin yeri”, *Uluslararası Türk Dili Kongresi (26 Eylül 1988-3 Ekim 1988) AKDITYK, Türk Dil Kurumu Yayınları: 665*, Ankara. 1-10.

- Korkmaz Z. (2006). “Dil inkılabı ve Atatürk’ün Türk diline bakış açısı, 10 Kasım 1986 günü İstanbul Üniversitesi’nde yaptığı konuşma”. *Atatürk ve Türk Dili ve edebiyatı, Türk eğitimi ve Türk kültürü Konusunda Seçme Yazılar* (Ed: Doğan Atılgan) Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 55-64.
- Köken N. (2002). *Cumhuriyet Dönemi tarih anlayışları ve tarih eğitimi (1923-1960)*. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- László Rásonyi’nin 1935-1936 yılı faaliyetleri hakkındaki 1 Eylül 1936 raporu.
- Rásonyi L. (2006). *Doğu Avrupa’da Türklük*, (Notl.,Yay., Haz: Yusuf Gedikli). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Lewis B. Arthur D. (1832). *A Grammar of the Turkish language with a Preliminary Discourse on the language and literature of the Turkish Nations*, London.
- Marác L. (2010). “The ‘Other’, Less Known Arguments In The ‘Ugric-Turkish War’ And Its Consequences”, *XIV. Türk Tarih Kongresi, 20-24 Eylül 2010, Kongreye Sunulan Bildiriler. C. 2. Orta Asya ve Kafkasya Tarihi*, TTK. Ankara. 121-158.
- Medriczky A. (1937- 1938). “Kemal Atatürk a hadvezér, az államférfi és az Ember”, *Túrán, VIIIX. XX-XXI. évfolyam*, 121-138.
- Móricz P. (1932). “Az újtörök történetirási mozgalom”, *Turán, XV. évfolyam. I-IV.* 1-6.
- Móricz P. (1933). “Gazi Musztafa Kemál és a Török Köztársaság alkotásai”, *Túrán, 12, 7-15.*
- Müftüoğlu A. H. (1341). Türk ve Macar lisanları hakkında tecrübe. *Türk Yurdu, 2(11)*, 414-427.
- Namal Y. (2014). “Macar Türkolog Gyula Mészáros ve Türkiye’deki Çalışmaları”, , XI. Milli Türkoloji Kongresi Bildirileri 11-13 Kasım C.2. İstanbul.
- Németh G. (1990). Az ujjaszületett Törökország”, *Törökök és Magyarok, Magyar Szemle, C.II, XIX (1933)*, Budapest, 328-333.
- Németh G. (1990). *Törökök és Magyarok I*, Budapest.
- Németh G. (1990). “Kisebb közlemények: Az új török írás”. In: Kakuk Zs. (szerk.) *Törökök és magyarok II*, Körösi Csorna Társaság, Budapest, 160-161.
- Oppert Jules, (1854), *Expedition Scientifique en Mesopotamie*, Paris.
- Németh G. (1859). *Les Inscriptions Cuneiformes*, Paris.
- Németh G. (1859). *Reponse A Un Article critique De M. Ernest Renan*, Paris.
- Orhonlu C. (1967). Atatürk ve tarih görüşü. *Türk Kültürü, 61*, 26-30.
- Özakıncı C. tarihinbilinmeyeniyuzu@kanalb.com.tr
- Özkul Y. E. (2017). *Siyaset -tarih ilişkisi bağlamında Atatürk dönemi tarih kongreleri (1932-1937)*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Özerdim, S. N. (2006). “Yazı Devrimini Kavrayamayanlar”, *Ankara Üniversitesi’nin 60. Kuruluş Yılı Armağanı, Atatürk ve Türk Dili ve Edebiyatı, Türk eğitimi ve Türk kültürü konusunda Seçme Yazılar*. (Ed: Doğan Atılgan), Ankara. 121-130.
- Pontus Meselesi*, (1995). (Yay., haz: Yılmaz Kurt), Ankara: TBMM Basımevi.
- Özkul, Y. E. (2019). Akademik literatürde Türk tarih tezi sorunsalı. *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1)*, 38-50.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/849232>

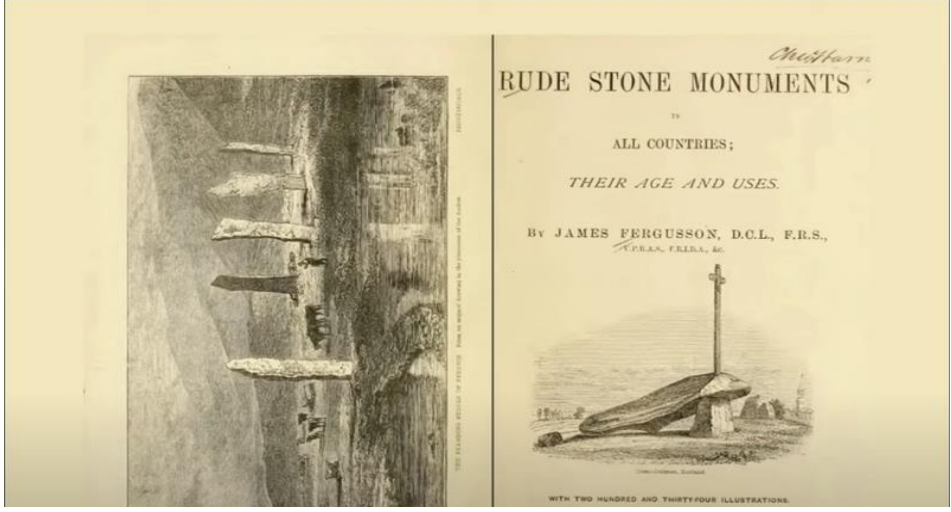
- Renan E. (1873). Rapport sur Les Travaux Du Conseil De La société Asiatique, *Journal Asiatique Recueil De Memoires*, Paris.
- Renan E. (1888). *History of the People of Israel. Till the Time of King David*, London Revue Orientale et Americaine (ed: leon de Rosny), (1876), Paris.
- Sivrioğlu U. T. (2015). Aryan teorisi ve Türk tarih tezi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 2(6), 1-27.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/28223/299663>
- Şimşir B. (2001). *Atatürk ve yabancı devlet başkanları, C. 3*. Ankara: TTK Basımevi,
- Toprak Z. (2015). *Darwin'den Dersim'e cumhuriyet ve antropoloji*. İstanbul.
- Türkdoğan O. (1979). "50. Yılında Atatürk'ün Dil ve Tarih Tezi" *Türk Millî Eğitimin Dünü, Bugünü ve Geleceği*, Ankara. 47-78.
- Ülkütaşır M. Ş. (1998). *Atatürk ve Harf Devrimi*, Cumhuriyet Yay., İstanbul.
- Üçüncü Türk Dil Kurultayı, 1936, *Tezler, Müzakereler, Zabıtları*. TDK 1937, İstanbul. Devlet Matbaası.
- Türk tarihinin ana hatları*, (1930). İstanbul: Devlet Matbaası.
- Végh J. (1928). "Az új törökség lelke", *Turán I-IV, XI. évfolyam*, 34-37.
- Zoltán E. (2013). "A török nemzetépítés Atatürk korában", *Világtörténet*, 1.127.

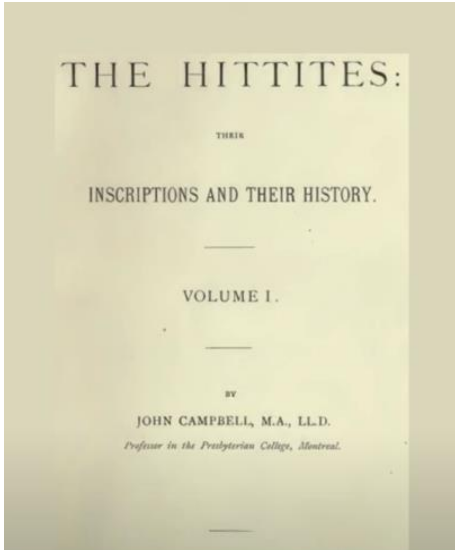
Ek 1: Móricz Péter, "Az ajtörök történetirési mozgalom", s. 2. Túrán, XV. Évfolyam. 1932, I-IV

Ek 2: Türk Dil Kurultayı Çalışmalarını Haber Veren Haber. Cumhuriyet, 26 Ağustos 1936. s.1.

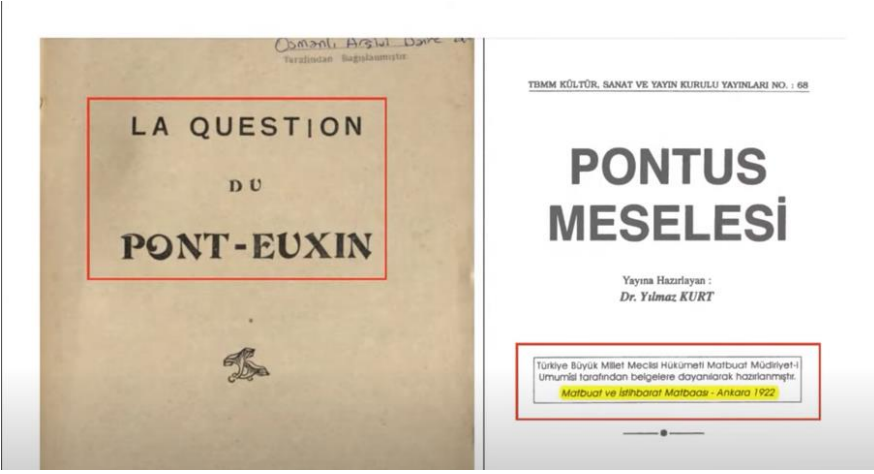
Ek 3: Dünyanın değişik yerlerindeki Taş anıtlarla ilgili bir Kitabın Kapığı.(Cengiz Özakıncı, tarihinbilinmeyeniyuzu@kanalb.com.tr)

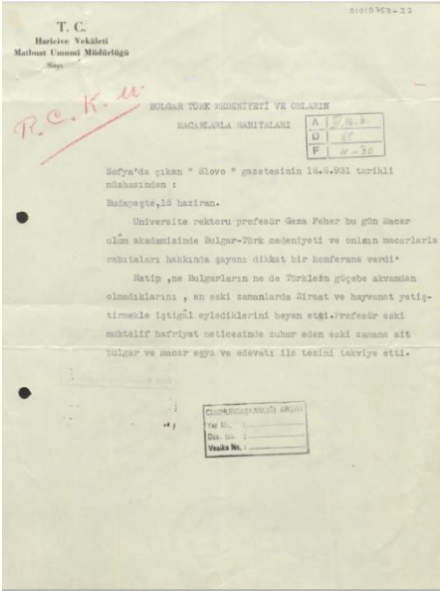
Ek 4: Hititleri ve Yazılarını içeren kitabın Kapığı. (Cengiz Özakıncı, tarihinbilinmeyeniyuzu@kanalb.com.tr)

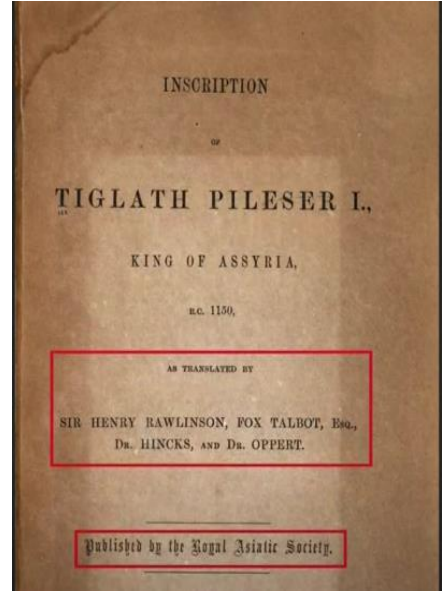
Ek 5: Türk Tarih Kongresini haber veren Gazete Haberi. Milliyet, 3 Temmuz 1932.

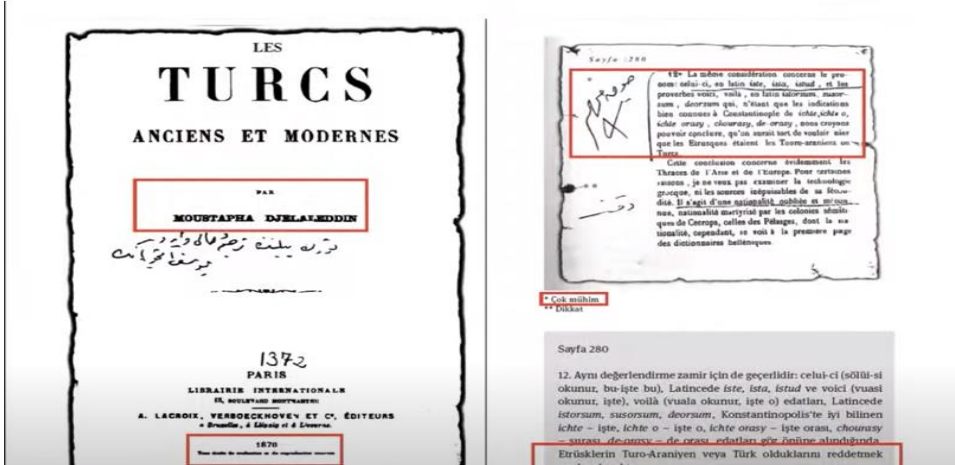
Ek 6: TBMM tarafından yayımlanan Kitabın Kapağı.
(Cengiz Özakıncı, tarihinbilinmeyenyuzu@kanalb.com.tr)

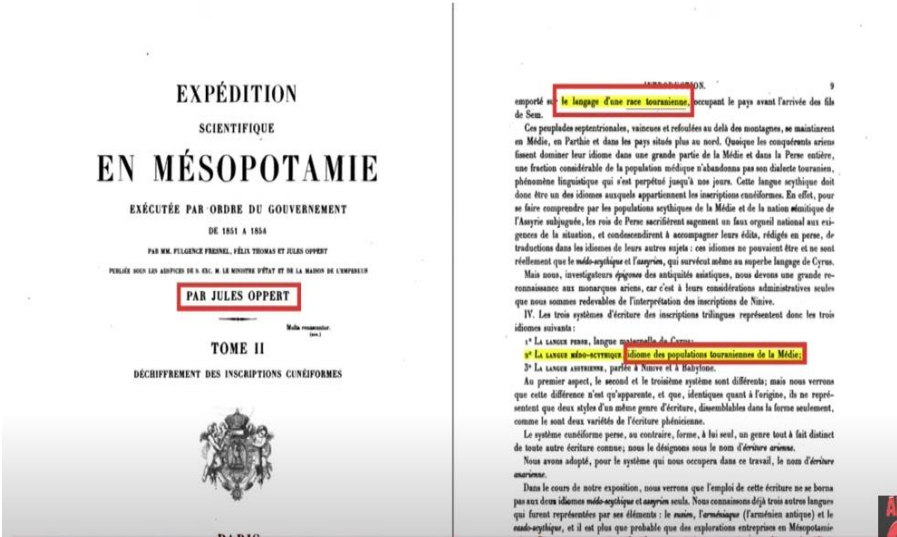
Ek 7: Haricîye Vekaleti Matbuat Umum
Müdürlüğü'nün Yazısı.
CBA. 01019759-32, A: IV.16-b, D:65,
F:11-30.

Ek 8: Asur Kralı Tiglath Pileser'in Yazıtı
ve Dört ayrı bilim insanının Çevirisi.
(Cengiz Özakıncı,
tarihinbilinmeyenyuzu@kanalb.com.tr)

Ek 9: Atatürk tarafından okunan ve kenarına “çok mühim” notu düşülen Mustafa Cellalettin Paşa'nın Kitabı. (Cengiz Özakıncı, tarihinbilinmeyeniyuzu@kanalb.com.tr)

Ek 10: Jules Oppert'in Kitabının Kapağı. (Cengiz Özakıncı, tarihinbilinmeyeniyuzu@kanalb.com.tr)